

תוכן עניינים

מבוא..... עמ' 2

פרק ראשון: הפרטה בישראל..... עמ' 4

פרק שני: קשישים בישראל..... עמ' 9

פרק שלישי: שירותי הסיעוד לאוכלוסיית הגיל השלישי בישראל..... עמ' 14

פרק רביעי: השפעת תהליכי ההפרטה על הקשישים..... עמ' 20

סיכום ומסקנות..... עמ' 25

ביבליוגרפיה..... עמ' 27

מבוא

עבודה זו שמה לה למטרה לבחון האם הפרטת שירותי הסיעוד בישראל השפיעה על איכות ונגישות הטיפול בעבור הקשישים. מדינת ישראל עברה תהליכי הפרטה החל מאמצע שנות השמונים, תקופה בה שרר משבר כלכלי, שהוביל את מדיניות הממשלה לנקוט בצעדים על מנת לבלום את האינפלציה. הפרטה, במשמעותה הצרה, הינה העברת שירותים מאחריות המדינה לאחריות גופים פרטיים עסקיים או וולנטריים, כאשר היא יכולה להיות מלאה או חלקית.

הפרטת השירותים לא פסחה על השירותים החברתיים בישראל, כאשר נקודת מפנה משמעותית חלה עם יישום חוק ביטוח הסיעוד ב-1988. במסגרת חוק זה, הוצגה מדיניות ברורה וחד משמעית לגבי כוונת הממשל להפריט את השירותים. שירותי הסיעוד לקשיש נכנסים תחת קטגוריית שירותי רווחה אישיים, וטרם חקיקת החוק, לא היו במדינת ישראל שירותים תחת מסגרת מאורגנת או שיטתית. חשוב לציין כי מדיניות הפרטת השירותים החברתיים היא אחד הנושאים השנויים במחלוקת במדינת ישראל (גרונאו, 2012). אחת הנקודות המצביעות על כך שתהליך ההפרטה הינו אחד מהשינויים המשמעותיים במדינת ישראל, היא העובדה כי השפעותיו ניכרות בכל המרכיבים של מערכת השירותים החברתיים: במעורבות הממשלה במתן השירותים, במעמדם של הארגונים המספקים את השירותים, בכוח הצרכנים, באיכות השירות הניתן ובמצבם של העובדים בשירותים אלו (קטן, 2001).

אוכלוסיית הקשישים מאופיינת בעלייה במחלות כרוניות ואחרות ובתלות הולכת וגוברת בזולת בעזרה בפעילויות יום יום פשוטות ובשירותים חברתיים. כמו כן, הנתונים מראים כי ישנה עלייה מתמדת בתוחלת החיים של האוכלוסייה, כך שמספר הנזקקים לשירותים גדל ללא הרף. בשל שתי סיבות אלו, ישנה חשיבות גדולה לבדיקת האופן בו השפיעו תהליכי ההפרטה על השירותים המוענקים לקשישים, וזהו הרציונל העומד בבחירת נושא זה.

מאז החל תהליך ההפרטה לצבור תאוצה, חל גידול בהשתתפות משקי הבית על ההוצאות, תהליך שתוצאותיו, בין היתר, פגיעה בשוויון, ירידה בשכר של עובדי השירותים, דבר אשר מוביל לחשש בירידה באיכות הטיפול הניתנת לקשישים. לעומת זאת, ישנם צדדים חיוביים לא מבוטלים המתרחשים כתוצאה מתהליך ההפרטה.

במסגרת הפרק הראשון בעבודה זו תערך סקירה של מושג ההפרטה, דרך ציון מחקרים אשר עסקו בתחום זה. כמו כן, יוצג הרקע ההיסטורי לתהליך ומאפייניו. בחלקו האחרון של הפרק יוצגו יתרונות וחסרונות של תהליך ההפרטה, דרך הצגת הנקודות המרכזיות. בפרק השני ידון מצב הקשישים בישראל תוך ניסיון להציג נתונים מהשנים שקדמו להפרטה. ייבחן מצבם הכלכלי, השירותים להם הם נזקקים והאם היו בנמצא באותן השנים השירותים להם הם נזקקו. בפרק השלישי יידון בהרחבה חוק ביטוח סיעוד אשר תחיקתו החלה בשנת 1980, ויישמו בפועל התרחש בשנת 1988. יובא הרקע לחקיקתו, אופן קביעת הזכאות, ואילו שירותים נכללים במסגרת החוק. עוד יידונו בהרחבה הגופים האחראיים למתן השירותים.

בסיומו של פרק זה ייעשה ניסיון לבדוק האם החוק היטיב עם האוכלוסייה הקשישה. בפרק הרביעי והאחרון בעבודה אתמקד באופן בו השפיעה ההפרטה בכלל וחוק ביטוח הסיעוד בפרט על מצבם של הקשישים ואנסה לבחון מהם המניעים העיקריים להפרטת שירותי הסיעוד. בנוסף, תידון השאלה האם מעורבים בעניין גם שיקולים כלכליים ופוליטיים וכיצד. בסיכומה של עבודה זו יובא תקציר הממצאים והמסקנות העולות מהם.

ידי קבלנים פרטיים), אספקת שירותים בתשלום (המדינה פועלת בתחום אך גובה תשלום עבור שירות ברמה גבוהה יותר) ודה רגולציה (הסרת מנגנוני הפיקוח של המדינה על גורמים פרטיים).

היסטוריה של מדיניות ההפרטה בישראל

גל-נור (2012) טוען כי הפרטה הינה הרפורמה המשמעותית, המקיפה והעקבית ביותר בישראל מאז אמצע שנות השמונים. שנות ה-80 במדינת ישראל התאפיינו במשבר כלכלי, שהביא לקיצוצים נרחבים בתקציב (מרון, 2012). בשנת 1985 נקטה הממשלה בשורת צעדים במסגרת מדיניות לבלימת האינפלציה ששררה באותה עת. טרם כינון מדיניות זו, הנתונים הראו כי 72 אחוז מן התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) הישראלי היה קשור בממשלה, דבר המרמז על כלכלה מרוכזת ולא יעילה אשר אינה נסמכת על השוק החופשי. בשל המשבר הכלכלי והאינפלציה, הממשלה שמה לה למטרות, בין היתר, שחרור מקורות מהמגזר הממשלתי למגזר הפרטי (גרונאו, 2012). נקודת מפנה זו סימנה את תהליך ההפרטה כחלק אינטגרלי מהרפורמה המבנית במשק (גל נור, 2012).

בהקשר זה ראוי לציין, כי באשר להפרטת שירותים חברתיים, עוד מימי הקמת המדינה, חלק מהשירותים החברתיים ניתנו תחת ארגונים פרטיים שפעלו ללא מטרות רווח. תהליך ההפרטה שחל היה ברור ונעשה בהדרגה, כך שהמדינה העבירה את האחריות אל מוסדות אלו, כך שאט אט עלה חלקם ותפקידם הפך משמעותי יותר (מרון 2012).

בשנת 1985 אם כן, החל תהליך דינאמי, שהשלב הראשון בו היה הקיצוץ התקציבי. שירותים רבים נפגעו מבחינת איכות השירות והיקפו, דבר שהוביל לעלייה בביקוש לשירותים אלו. את הביקוש והפער שנוצר החלו למלא מוסדות וגופים פרטיים שהחלו לפעול לצד מוסדות המדינה וגופים ממשלתיים (מרון, 2012).

בעשורים האחרונים, שינויים נרחבים חלו באופן המימון והאספקה של שירותים שונים (מרון, 2012). שינויים אלו כוללים צמצום אחריותה של המדינה בנושאים מסוימים והרחבת האחריות במקרים אחרים. תהליכי ההפרטה הובילו לשינוי בהרכב הציבורי-פרטי במערכות השירותים השונות של מדינת הרווחה, כך שישנו מקום רב יותר לפעילות של המגזר הפרטי (שם, שם)

נדמה כי באם נרצה להצביע על נקודת הציון ההיסטורית האחרונה המשמעותית, ניתן להצביע על "מחאת האוהלים" של קיץ 2011. בהמשך הפרק תידון מחאה זו במסגרת היתרונות והחסרונות של תהליכי הפרטה, אולם לפני כן, כדאי לסקור בקצרה מבחינה היסטורית מה משמעותה של מחאת האוהלים. אותה מחאה, החלה בפעילות נקודתית של יחידים, התרחבה והתפשטה במהירות עד אשר הסיסמא שלה הייתה "העם דורש צדק חברתי". חלק מהדרישות שנשמעו במסגרת המחאה, היו קולות הקוראים להפסיק עם מדיניות ההפרטה ומיקור החוץ. לאחר שנים ועשורים של מדיניות שכללה הפרטה, הציבור הראה באופן מובהק ובקול ברור את רצונו למעורבות מחודשת והוגנת של המדינה בחברה, במקום מדיניות ההפרטה,